

Соколёнок

3/2013

КАРҖ

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

Өхтилатдик хьурай Шамбил,
 Бакурни — чи кашамар,
 Чи азадвал хвейибур.
 Пачагьар тир Жаванширни,
 Вечени — Камалдин тарс гайибур.
 Гьажи Давуд экуь нур хьиз
 Чи рагъ алай пайдахдал
 Къуй атурай,
 Девирри хур гатурай,
 Вахтар я.
 Рахух, зи чил,
 Тварар къуна тамамармир,
 Ви несилар авамармир.
 Вун къадирлу диде ятІа
 Ви веледриз чир хьурай
 На хуьзвай къван сирерикай,
 Вал хьайи къван хирерикай,
 Вал чпин дин,
 Вал чпин чІал
 АлтІумарай яд уьлквейрин
 къанмазрикай,
 Виш йисара
 Ви къатара дигмиш хьанвай
 ЦІийи-цІийи авазрикай
 Рахух, зи чил!

1999-йисуз ЮНЕСКО-дин Генеральный конференцияди хайи чІаларин кЪайгъу чІугунин, хейлин чІалар дуьньядин винелай терг жезвай макЪамда абур хуьнин ва вилик тухунин мураддалди 21-февраль дуьньядин халкъарин дидед чІаларин югъ яз малумарнай. Гъа чІавалай инихъ дуьньядин гзаф уьлквейра, абурухъ галаз сад яз чи Россиядани и югъ гзаф гегъеншдиз ва гурлудаказ кЪейдзава, гъикІ лагъайтІа чи Ватан виридалайни гзаф чІалар авай уьлкве я. И жигъетдай чи Дагъустан генани кЪетІен чка я.

Алай йисуз чи республикадин саки вири районра 14-сеферда дидед чІаларин югъ кЪейд авуниз бахшнавай мярекатар кЪиле фена. Лезги чІалаз бахшнавай межлисарни тІимил хъанач.

Ахътинбурукай сад Хасавюрт райондин ЦІийи КЪуруш хуьре кЪиле фена. ТІвар-ван авай шаирринни писателрин ватан тир и хуьруьн агъалияр дидед чІаларин югъ кЪейд авуниз виликамаз ва мукъуфдивди гъазур хъанвай. И межлисдиз шаирриз ва машгъур журналистриз: Абдуселим Исмаилов, Исамудин Агъмедов, Зульфיקъар Къафланов, Гъажи Ильясов, Агъмедхан Сражидинов эвернавай. Межлисда гъакІ республикадин шегъеррайни хуьрерай атанвай лезги чІалан тарсар гузвай муаллимар, дидед чІалал рикІ алай ватанпересер авай.

Межлисдал рахай мугъманри ва чкадин муаллимар тир Агъмед Бабирова ва Гъажи Къазиева чи чІалан кЪисметрикай, адан ширинвиликайни дерин сирерикай маракълу раху-

нар авуна. Къурушрин хуъре дидед чІалан къадир къетІендаказ авайди анал Эминанни Сулейманан чІалал шиирар кІелай ученицаяр тир Айбике Шихметовади, Диана Велиметовади, Кемая Гъуьсейновади, Саимат Жамирзоевади, Шамсият Магъмудовади, Разия Къулиевади, Зарема Мамедовади, Наиля Закировади, Ширван Мамедовади, Зарема Рагъмивовади, Марьям Мамедшагъовади къалурна.

И рушари вирида «Кард» журнал рикІ алаз кІелзавайди аквазва. Абурун арада гадаяр тахъуни чи редакция са къадар мягътеларни авуна.

Дидед чІаларин югъ къейд авуниз бахшнаваз Сулейман-Стальский райондин ДаркІуш-Къазмайрин ва Тагъирхуъруьн-Къазмайрин хуърерин мектебрани межлисар къиле фена. И мярекатар бажарагълу шаир, «Лезги газетдин» литературадин отделдин редактор Мердали Жалилован 70 йис тамам хъуниз бахшнавайбур тир. И межлисра гзаф ксари: шаирри, журналистри, муаллимри, аялри ва лезги чІалал рикІ алай районгълийри иштиракна.

Дидед чІаларин йикъаз бахшнавай гурлу мярекат Сулейман-Стальский райондин И.Тагъирован тІварунихъ галай културадин макандани къиле фена. Им лезги чІал хуъниз, дериндай чируниз ва вилик тухуниз талукъарнавай илимдинни тежрибадин конференция тир.

Иниз Рд-дин Халкъдин Собранидин депутат, А.Тахо-Годидин тІварунихъ галай педагогикадин илимдинни ахтармишунрин институтдин директор Гъамидуллагъ Мегъамедов, шаир, филологиядин илимрин доктор Фейзудин Нагъиев, Дербентдин педколледждин директор Гъажиагъмед Къазиагъмедов, ДГПУ-дин доцент, милли чІаларин отделениедин зеведиш Саид Нурмегъамедов атанвай.

И чІехи мярекат Сулейман-Стальский райондин къил, филологиядин илимрин кандидат Нариман Абдулмуталибова ахъайна ва къиле тухвана.

Ада лагъана: «Чун Аллагъди ганвай халкъ я, гъикІ хъи, гуьзел багъларинни дагъларин, абукевсер булах-

ринни вацIарин сагъибар я, акъуллу, камаллу, арифдар инсанар ава чяхъ, улу-бубайри чал дидед чIал агакъарна, кье чун, ам хвена, херде тавуна, гележегдин несилрални агакъарунин къайгъурик ква. ЧIал хуьнин карда чун гъамиша ватанпересар хьун лазим я. Са кьени пака ваъ, вири уьмуьрда».

Дидед чIалакай чпин дерин мана квай ихтилатар инал рахай, винидихъ тIварар кьур гъуьрметлу мугъманри, шаирар тир Сажидин Саидгъасанова, Майрудин Бабаханова, Абидин Камилова, Агъмедпаша Агъмедпашаева, муаллимар тир Гуьзел Межидовади, Нафиса Эседуллаевади, Музафер Гъасанова ва гзаф къадар маса ксари авуна.

И мярекатдал чи чIалаз талукъ гзаф месэлаяр къарагъарна. Анал махсус къарар къабулна. А къарардин бинеда чIал хуьнин месэладал дидебубайрин фикир гегъеншдиз желб авунин, аялрин бахчайра тешкилзавай кIвалах лезги халкъдин кьуьлерал, манийрал, махарал бинеламиш авунин, мектебра кIелзавай аялриз лез-

ги чIал тамамдиз чир хьуникай авай хийир екеди тирди фикирдиз къачунин, лезги эдебият дериндай чирунин гьерекатар ава.

«Кард» журналди датIана и месэлайриз дерин фикир гузва, ада вичин кIелзавайбуруз дидед чIалан верцIивални ширинвал, деринвални къакъанвал, къадимлувални аямдив кьур хчивал хас тирди гъар са материалда райж ийизва.

Гъуьрметлу аялар! Дидед чIал хуьник квевайни куь пай кутаз жедай рекъер гзаф ава. Абурукай важиблур жуван хзанда, дустарин арада дидед чIалал рахун, лезги халкъдин руьгъдин ивирар – «Шарвили» эпос, махар, кьисаяр, манияр, чи шаирринни писателрин ктабар, чи газетарни журналар кIелун я.

Чна умудзава хьи, квекай гъар сад чи хайи чилин ва дидед чIалан халисан патриот я. Дидед чIаларин йикъаз бахшнавай вири мярекатрин бинеда авай кьилин макъсадни гъаим я. Дидед чIал течидайдакай жуван халкъдин ва хайи чилин хва ва я руш жедач.

Гургусдин Наргисев

ХВАЖАМЖАМНИ АРГУЗДУНИ

(Эвел алатай нумрайра ава)

ХВАЖАМЖАМ

Гургусатдин къара зиндан им яни?
Огъо! Къушун гъазур я лап женгиниз.

КУСКАФТИАР

виликди къупармиш жезвай Малкамут акъвазар-
на, фендигарвилелди экъечІна, багъа мугъман кърши-
ламишдай къайдада рахада.

Ваз хвашкалди, къегъал жаван, пагъливан,
Надир мугъман къе чаз Гургус гъукумда!
Дерди-бала, мурад-метлеб ачуха,
Вири сад хъиз къвазда чун ви къуллугъда.
Ша, эвел чун гъилер яна таниш жен:
Зун, Кускафтиар, суьгъуьрчи я Гургусдин,
Им – Малкамут, машгъур сарбаз къушунрин,
Къаракъулах – шагъ чуьллерин, тамарин,
Имни – Алпаб, къилин фалчи – къиярчи.
Башуьсте, лагъ, вуч я рикІин мурад ви.

ХВАЖАМЖАМ

Бахт авач заз яргъиярдай квехъ галаз,
Атанва зун азад ийиз Яргъируш
Есир къуна хуьзвай куьне чуьнуьхна.
Гургусат за лап бинедай кукІварда
Тар-мар ийиз амансузвал, мичІивал,
Чулаватан суьгъуьрдикай чулав тир
Эбеди яз азад ийиз алемни...
...ГъинватІа лагъ! Яргъируш фад къалур заз!

КУСКАФТИАР

Жегьил гада ягъалмиш я къадарсуз,
Гъич са касни авач, валлагъ, зинданда.
Эхиримжи есир къейи йикъалай,
За ваз лугъун, алатнава агъзур йис.
Къин хъуй, валлагъ, Чулаватан шуткъудал.

ЯРГЪИРУШ ЗАЙИФ СЕС

Хважамжам, вун ч'алахъ жемир кафтIардин.
Зун инава-а-а...

КУСКАФТИАР

Гарун ван я гурмагъда.

ХВАЖАМЖАМ

Гар ваъ. Рушан сес я ам заз атайди.

КУСКАФТИАР

Дуъз лагъайт!а, ава са руш есирда...
Яргъируш ваъ, адав гекъиг жедани,
Уюнсуз руш къаркъулуврин пачагъдин.
Кутугнавач ви вилериз акун ам...

ХВАЖАМЖАМ

Зи вилериз къалда ямир! Къалура,
Акурай заз руш къаркъулув пачагъдин.

АЛПАБ

Шак гъизвани на гафарал къуъзуъдан
Рех янавай уъмуър акур цІвелериз?
Зи чІалахъ хъухъ, а руш авач зинданда.
Чулавата ам масаниз тухванва,
Свас паталди чуънуъхнава Иблисдиз.
Ирид дагъдин кІаник, ирид чилерик
Чулаватан ква лап къилин зинданар,
Гъана ава ви мурад, ви Яргъируш.

метІез гъил яна

И зи меци бела гъида къилел зи,
Чулавата муртадвал заз гъалалдач.

гададихъ агатна, ашкъидивди адан вилериз ки-
лигда

ВИРИДА

Дуъз я! Дуъз я! Чнани къул чІугвазва,
Ина авач вун къекъвезвай Яргъируш.
Гъинават!а чнани ваз лугъудай,
Чулаватан къисасдикай кичІеда.

АЛПАБ

Анжах зун вахъ ягъунва, зи пагъливан,
Хъайид жада. Ша, ваз рехъ за къалурда!

гада вичелди чІугвада

ЯРГЪИРУШАН СЕС

Вун абурун чІалахъ жемир, Хважамжам!
Тваз кІанзавай вун суъгъуърдин члада,
Зун инава, чуънуъхнава иланри!

ХВАЖАМЖАМ алпапаз рум гана

Заз чизвай ви чѳуру ният, Кускафтѳар...
Мукѳаят хѳухѳ, Чѳулаватан невейр,
Кѳарих хѳанва гуѳрз куѳ Чѳулав ивидихѳ!

Малкамутди чинеба са кѳвалахѳай чил гадарда,
гада чилина гѳатда, амма са геренда ам хѳвер кваз
ибурун кѳаст вуч ятѳа акваз гуѳзетив акѳвазда.

МАЛКАМУТ

Квез я адахѳ галаз аргѳи рахунар,
Вичи-вич икѳ туна асанти гирдабда.
Кѳе чилина гѳат хѳана чаз кѳизил гѳед,
Зинданхана ихѳтин гѳуѳрчехѳ цѳигел тир.
Пагѳ хвешила текѳий гила Чѳулават.

хвешила кап капуз ягѳиз, гагѳ гѳилериз куѳс гуз
хкадарда, гагѳ кѳилияй чѳар акѳудиз адаз уѳ гуда, гагѳ
суѳгѳуѳрда тваз кѳана есирдилай тиргѳер яда.

Гила, гѳатна жегѳил тарлан, гѳиле вун.
Кѳандай эвел зи гафариз яб гана.
Гила за вун хуѳшрекандиз элкѳуѳрда,
Тахѳайтѳа чи хуѳшреканар дарих тир.

кѳавукай куѳрс хѳанвай хуѳшрекан кѳуна Хва-
жамжамдин вилик элкѳуѳрда, суѳгѳуѳрдин дуѳа
кѳелда

Эбял били
Дуьгме били
Исиркъатар
Сармагъатар
Гъажикъулли
Къулли гъана
Мустафани
Бар-гъа-тун!

Амма суьгъуьрди нетижа тагунал мягътел
жеда, тIуб пIузаллаз

Я аламат. Кар ганач хьи суьгъуьрди,
Налугъуди, хъванва ида вилин яд,
Я тахъайтIа какахънани гафар зи?

гада хъуьреда, КускафтIарди мадни адалай
чарх ягъиз суьгъуьр кIелда. Лал сегъне: Алпапа
чIарар хкажиз гарув гуз, тупIаривди эвягъиз, ахпа
алчуд жез шадвилин къуьл ийида; Къаракъулахди
кIарас цуьруьгъуьлдадаллаз чамарар яда; Малка-
мутди Хважамжамдал хуьшреканриз гъутI гуда.
Бирдан къецелай квъезвай экв зайиф жеда.

АЛПАБ

Ракъинин экв мадни зайиф хъхъана,
Гъа гила-мад гъамишалугъ туьхуьда,
Вири дуьнья элкъведайвал Гургусдиз.

КЪАРАКЪУЛАХ

Ахъая зун гила сусан патав зи,
Цуьруьгъуьлдадал адан чIарар эвяда!

МАЛКАМУТ

Жуван кусдиз тамаш садра хъсандиз,
Свас аквада ваз къве тупIун арадай!

кIанчIал тIуб къалурда

Жуван кIуфаз кутугай ем жагъура.
Руш зиди я!

КЪАРАКЪУЛАХ

А кар валай алакъич
Чан аламаз Къаракъулах-гададал!

цуьруьгъуьл гваз Малкамутдал вегъеда, Мал-
камутди адаз далу гана алгъана кицIи хъиз чил
къечIяда, адал кесекар гъалчда

ХВАЖАМЖАМ

И кѣатилдал кІанда эхир эцигна!

гуърздалди чил кѣатІда, гургусѣгълийрал кѣирмаж илигда. Абуру гададал веѣеда. МичІи жеда. Кѣирмаждин ванер. Гургусѣгълийрин цІугъар. Экв куькІуьнайла, Кѣаракъулахдин кІула Алпаб, Малкамутдин кІула КускафтІар шутварнава. КѣветІен сивеллай кѣван паднава. Далудал луварни алаз Яргъируш, адан виликни Хважамжам. Гургусѣгълийри рей гана гѣилер винизнава.

ЯРГЪИРУШ

Гададин вилик экъечІда, шадвиляй адан кѣужахдиз гадриз кІан жеда, амма вичи вич хуьда, шадвиляй рахаз жедач

ХВАЖАМЖАМ

кѣил агъузна хурудал гѣил эцигна

Вун азад я, Ракъинин руш, экъечІна!
Ви кІвачерик ква муьтІуьгъ яз мидяяр,
Лагъ ви жаза, за ам кѣилиз акъудда,
Зи рикІни гуьрз ава, руш, ви кѣуллугъда!

АЛУКЪДАЙ АХВАР

(повесть)

Абусерин Исмаилов

(сифте алатай нумрайра ава)

Ших алай машин чIижер авай тIулай винелди дуьз алачухдин вилик кьван атана. «Туь-туь-туьтI» - сигнал гана ада. Къве патахъни ракларар ахъа хъана сад садан гуьгъуьналлаз экъечIзавай инсанар Насрулагъаз гъич садрани акурбур тушир. Абурукай виридалайни кьакъан, яцIу руфун алай итим кьве гъилни виликна Магъмудан къаншардиз атана.

- Саламалейкум, Магъмуд халу, - вичин чIехи чина хъвер аваз лагъана ада. — Аку садра адан клубанвал, - кьулухъди, вичин юлдашрихъ элкъвена ам. — И гъавади вун жегъил хъийизва гъа, - агакъна ам Магъмуд имидин патав.

- Алейкума салам, чан хтул, - адан гъил кьуна Магъмуд имиди. — Аллагъдиз шукур, гъеле чан алама.

- Пагъ, кьена хъи иниз агакъдалди, - кьамал кьван рехи хъанвай бурма чIарарай тупIар туна кьилел гъил алтадна, ахпа ам заландиз юзурна виридалай кьакъан, яцIуда.

- Ви галатун за, къизмиш цIал яд эличайди хъиз, алудда, чIехиди, - катна фена адан гъил кьуна Агъарзади. — Са герен ял акъадара чардахдик...

- Акъуда машиндавай шейэр, - бегенмиш тушир тегьерда буйругъ гана руфун яцIуда Агъарзадиз. — Ша, гадаяр, ша, чардахдал хкаж хъана гъамга гъавадикай лезет хкудин, - гъилин ишарани авуна ада вичин юлдашриз. — Вун, Марал, вилик экечI, - гъил кьуна ада чпихъ галай дишегълидин.

Агъарза машиндал тепилмиш хъана.

- Яда Магъмуд, инал ша, куьмек це заз, - буйрухъ гана ада дегиш хъанвай сесиналди, - а гададизни ша лагъ.

Насрулагъ вич атана машиндин патав агакьнавай. Агъарзадиз куьмек гуда лагъана ваъ, машиндиз килигун, рулдихъ ацукъун патал.

- Эй, къакъат машиндивай, - чин авайдалайни яру хъана гъарайна Агъарзади машиндин къеняй. — Ви хъел зак тИмил квач гъа, - куьруъ кIумп хътин тIуб юзурзава ада гъанай, - дегънедал зун тек туна кат хъувуна. Инихъ ша, куьмек це садра!

Насрулагъаз вичин япариз адан ван хъана кIанзавачир, гъавиляй ада са кIусни тади квачиз машиндал цIар илитIавай, адан чархариз, руг ацукънавай шуьшейриз, хинкIардин чкал хъиз, зулар-зулар тир фарайриз килигзавай. Виликай, радиатордин килелай ламу чимивал галукуъзавай. Им рекъе машин гужа гъатайла жезвай кар тирди Насрулагъаз чизвай. Ада вичин къве гъилни радиатор аквадай хъиткьерриз сухна. Гъич са затIни гъисс тавурди акуна элячIна фена муькуъ патахъ.

Агъарзади машиндай шейэр авудун дамарзавай. Шешелда авайди як тирди яргъалайни чир жезвай. Ангъе лапагдин жендекдин акунар, винел патаз ивини акъатнава. Яр-емиш авай ишикI Магъмуда вугана, Агъарзади вичин перемдин са пад яру чинив гуьцIава.

- Алад, фена цIам-кIарас къванни кIватIа, - рахазва ам Насрулагъав.

Диндирмишзавайди вич ятIани, адахъ галаз са гафни рахан тийизвай, адан буйругъриз са жавабни тагузвай Насрулагъа яр-емиш авай ишикI чилел авудиз алахънавай Магъмуд имидиз куьмек гузва.

- Квайни-квай шейэр ина ама гъа, - Насрулагъаз таниш тир чIигъичIигъдин ванциз ухшар хъвер авуна Агъарзади. — Ма яхъ кван садра. Астаружна гъа!..

- Астаружна, астаружна, - хъуьрез хъуьрез тикрарна Магъмудани. — Вунани астарожно, чан хва, - хълагъна ада Насрулагъазни.

Агъарзади вугузвайди бутылкайрив ацIанвай ишикI тир. Яргъи кIуфар алайбур: сад, къвед, пуд, куд, вад... - ибур эрекъар я. АтIа килерал кIумпар алайбур ричал ятар я. И хиялкай Насрулагъ Магъмуд имиди лагъай гафари хкудна:

- Къе, Агъарза, ви кIвале чIехи межлис жедай хътинди я, - пIузаррик хъвер кумаз рахана Магъмуд.

- Жеда, жеда, анжах вуна заз куьмек це.

- ГъакI гъавая?

- Тахъана ваз завай вуч кIанзава? — машинадай кьил экъисна килигун къазва Агъарзади.

- ГъикI вуч кIанзава? Куьне сагъ са ишикI ацIай хъунар авурла, чун килигиз ацукъдани? Заз гъа жуванбурукай са куьнуъ це.

Агъарза тади кваз чилел эвичIна. Перемендин цен чинал алтад хъувуна, ам агъадай винелди Магъмудан чиниз килигна. Гуя адаз Магъмуданбур зарафатар яни, тахъайтIа дугъри гафар яни чириз, абурук адаз ван тахъай, мад вуч кватIа, чириз, вилерай кIелиз кIанзавай.

- Эхъ, эхъ, - хълагъна Магъмуда. — Са куьнуъ вуна заз гайитIа гуда, тахъайтIа гъич са тIубни эцигдач, са куьмекни чавай ваз я къе, я къедлай кьулухъ гъат хъийидач.

Агъарзади перемдин цен хкажна мад сеферда чинал алтадна.

- Вуна квахъай куьнуьдикай лугъуваз тахъуй гъа? — амай гафар ван тахъайдай къуна суал гана Агъарзади.

- Гъадакайни лугъуда. Лап исятда.

Насрулагъани, мад вуч жедатIа лугъуз, лап патав атана гуьзлемишзавай. Адаз Магъмуд имиди Агъарза икI кIеве тун бегенмиш хъанвай.

- Яда, куьнуьяр зибур туш-е, - арза авуна Агъарзади гъилер кьуьнтери-

лай кьвечІиларна затІ тІалабзавай кьайдада руфунилай вилик акъудна. — АтІа чардахдик феи зунни вун хьтинбур пуд санал руфуниз вегьена иливардайди аку, гьам я чІижерин иеси. Эгер сад кьванни куьнуьйрикай кими хьайитІа, ада зунни кваз неда.

- ВунадатІуьнихьайзазкичІезвач, кье ам вуна шиш-кабабар, эрекьни вирт гана тухарда, ам гьич. Амма ам хьтинбур пара хьайитІа, язух хьана чи. Язух хьана и тамар-тарарин: чан алай-алачир вири няметрал чпин сас алтадда абуру.

- Гье-гье-гье, - чардахдиз вил яна ялтах хьуьруьн авуна Агьарзади. — Вунни гишила амуьдач. Магьмуд. Ви хтулни чна рикІелай алуддач, - Насрулагьан далудиз вичин гьвечІи капаш яна ада. — Вири тух жеда, вири. Тумкьил авач чи девлетрин. КІанзавайди хьсан нез чидай рухвар я.

Ихтилатар бес я лагьай тегьерда, Агьарзади бутылкаяр авай ишикІ вичин руфунал хкажна алачухдик хутахна. Кье кІвачел алай сев хьиз, ам физвай тегьер акурла. Насрулагьаз хьверни атана. Гьич са гафни талгьана яр-емиш авайдини хутахна.

- И якІун чІехиди вун я, Магьмуд, - шешелдин сив ахьайиз эгечІна Агьарзади. — ЧІехи кІарабар жкуда. Як михьиз элямир гьа, - кьажгьандиз вегьена ргада чна. Амай чкаяр шишерин кьадарар жедайвал ая.

- Астаружна жедачни? — живи хьвер кваз гьакІ са гаф хьун патал рахана Магьмуд.

- Вун, гада, булахдал алад, - буйругь гана Агьарзади Насрулагьазни. Ам алай чкадилаь юзана акурла, алава хьувуна: - ГьакІ ваъ, за вав вугудай шейэр гваз.

Агьарзади хьархьар аваз дегьнедал тухвай чанта кьачуна са шумуд бутылка адаз чуькьвена.

- Астаружна гьа, тахьайтІа хайибур чІехида завай чилин кІаникайни жагьур хьийиз тадайди я.

(кьатІ ама)

ВУЧ КІАНДА

Шагвабудин
Шабошов

- Ваз виридлайни вуч кІанда, чан хва?
- Кали хайила тІанціин пичІекар,
Кутун тавунвай чпик чичІекар.
- Мад вуч кІанда ваз, жемир вун кърех?
- Чем алтаднавай чІагай фан кърех.
- Тарсар кІелуник квачни, хва ви хев?
- Я, чан дах, вун заз хъана хъи кър кър.
- Хъсандиз зани кІелайтІа тарсар,
КичІезва заз вак хъиз акатиз фурсар.

Къркърваз кІанз зун тупни гваз
Чи куърчада къркървена.
Заз са касни жагърана,
Хтана зун элкървена.

Пакад юкъруз дуършуърдай
Зал са гада гъралт хъана.
- Ша, тупунал къругърван чун, -
Лугъруз гравалат хъана.

Къругървазва чун гърар юкъруз,
Шит тежедай кар хъана.
Чи къругърунар себеб яз,
Чун кІеви дустар хъана.

БУБАДИН ДАМАХ

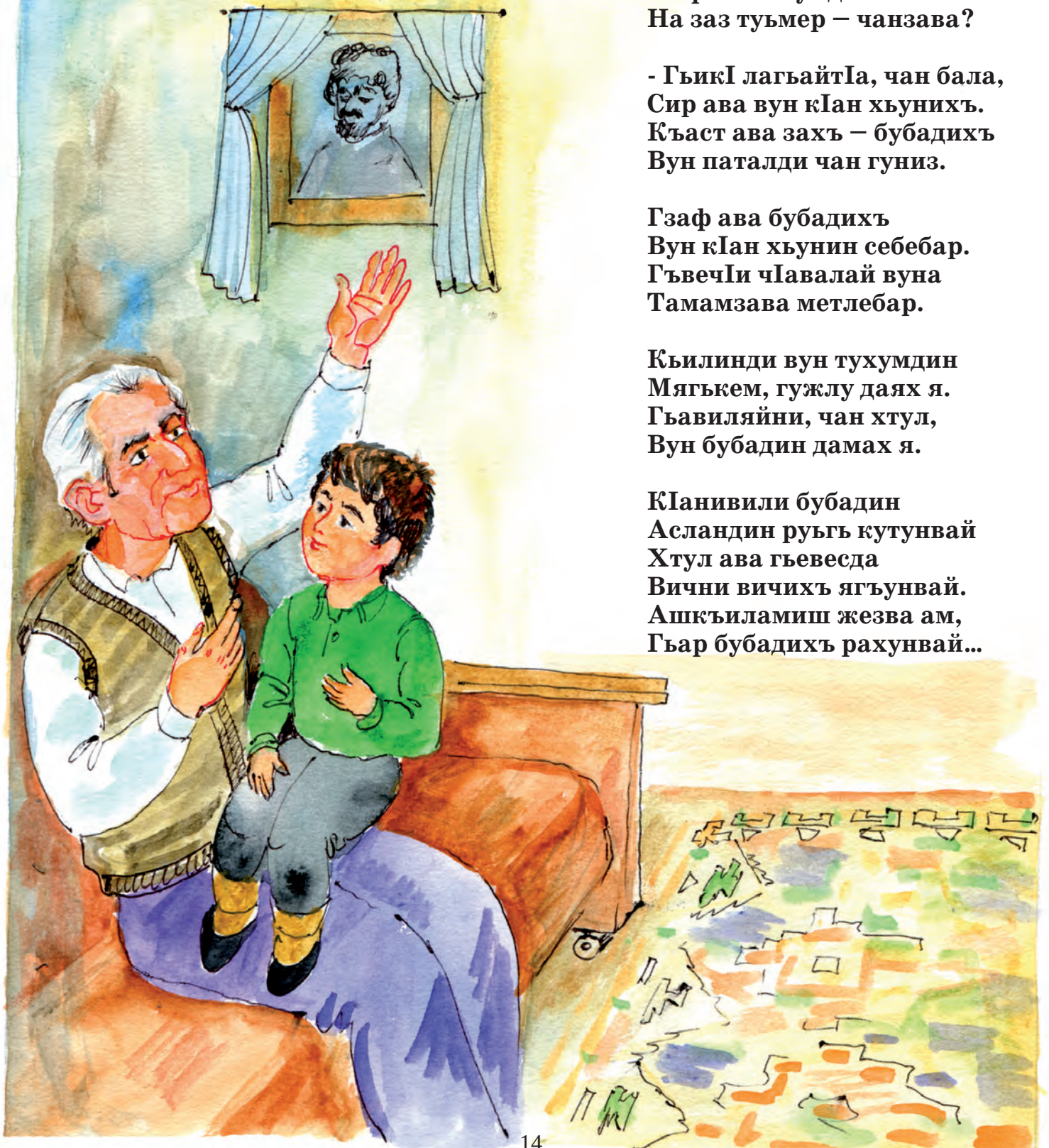
- Я буба, заз лагъ вучиз
Ваз зун икъван кІанзава?
Йифиз юкъуз датІана
На заз туьмер – чанзава?

- ГьикІ лагъайтІа, чан бала,
Сир ава вун кІан хьунихъ.
Къаст ава захъ – бубадихъ
Вун паталди чан гуниз.

Гзаф ава бубадихъ
Вун кІан хьунин себебар.
ГъвечІи чІавалай вуна
Тамамзава метлебар.

Къилинди вун тухумдин
Мягъкем, гужлу даях я.
Гъавиляйни, чан хтул,
Вун бубадин дамах я.

КІанивили бубадин
Асландин руьгъ кутунвай
Хтул ава гъевесда
Вични вичихъ ягъунвай.
Ашкъиламиш жезва ам,
Гъар бубадихъ рахунвай...

КЕСИБ КАС

(мах)

Хъана къван, хъанач къван са кесиб кас. Идахъни хъана са паб, са руш ва са кал. И касдин пеше яз хъана каликай хъайи некледик са пай яд акадарна, маса гун. Ахпа йикъарикай са юкъуз и кесиб касдин кал селди тухвана. Ахпа руша фикирар ийиз ацукнавай бубадиз лагъана. «Буба фикирар ийимир. Вуна ви некледиз яд ягъайла, сел атана, тухвайди я ви кал».

Хабар нивай, хабар и шегърдин пачагъдивай Шагъабасавай. И пачагъди гъар юкъуз, дервишдин дунар алукина къекъвез, шегърда вуч хабар аватла чириз хъана. Шагъабасаз чир хъана: са кесиб касдихъ са руш ава —

са пара акъуллу ва камаллу. Идани, хъфена вичин квализ, лагъана везирдиз. Вач, лагъана, и флан кесиб касдиз заз руш це лагъ. Везирди, фена, лагъана кесиб касдиз. Кесиб касди лагъана вичин рушаз, кесибдин руша лагъана: вич рази я, эгер пачагъдик са пачагъвилелай мадни са пеше кваз хъайитла. Инлай везирар хъфена, лагъана пачагъдиз: а кесиб касдин руша ваз лугъузва хъи, вак са пачагълилей гъейри вуч пеше квайди я. Шагъабаса лагъана: «Зун пачагъ я» лагъ. Мадни везирар фена, рушаз лагъана пачагъди лагъайвал. Руш рази хъанач. «Гъамиша вич пачагъвиле амукъ-

дач», лагъана, везирди рушан жаваб лугъуда пачагъдиз. Пачагъди лагъана: «Вач лагъ хьи, зак литер ийидай пеше квайди я». Везир фена мадни кесиб касдин рушан патав. Рушаз чир хъайила пачагъдик маса пеше квайди, вичин разивал гана, пачагъдин паб хъана.

Йикъарикай са юкъуз Шагъабас, мадни дервишдин пекер алукина, шегъерда авай ашханадиз фена. Ашханадин ракиларал къадам вегъейла, им садлагъана аватна. Аватайла, и кивале аваз хъана ацлана итимар. Килигайтла, и ашханада маса гузвай инсанрин яклар. Гъар юкъуз къведпуд кас тукиваз, маса гуз хъана.

Йикъарикай са юкъуз Шагъабаса лагъана ашханадин члехидаз: «Я стха, вуна и кесиб ксар вучиз рекъизва?»

Ашханадин члехида лагъана: «Пул, пул паталди». Шагъабаса лагъана хьи, хъуй, я стха, ваз а къадар пул кландатла, зун литер ийидай устлар я. Абур – са лит 500 манатдай фида. Ахпа ашханадин члехида лагъана: «За вав сарни вугуда, вуна заз лит ая». Шагъабаса са еке лит авуна, вичин тиварни кхъена. Идан гъилин лит вичин папаз яргъай акуртлани чир жедай. Лит кубтягъ хъайила, къу-

лукъди эвер гана, ашханадин чѣхидаз лагъана: «И лит вуна Шагъабасаз маса це 500 манатдихъ».

Къачуна литни, Шагъабасан кѣвализ фена. Лит акурла Шагъабасан папаз чир хъана пачагъ кѣве авайди. Фена, лагъана везирриз: Шагъабас кѣве ава адаз са куъмек авуна кѣанда. Пачагъдин къушунди къуд пад къуна ашханадин, ина авайбур вири къена. Кѣваляй итимар вири ахкъудна, чебни гъана амаз, зун иниз хтана.

АКВАЗ ХЪАНАЧ ЖАЛИДИН ДАД

Р.Н.САДУЛЛАГЪ САЛМАНОВ

Са кѳуз фена зунни Али
Хуѳруѳн кѳвалахѳ галай тамуз.
Жагѳана чаз зурба хали,
Кѳан хѳана чаз кѳвализ тухуз.

Чун кѳекѳвей кѳван ялна ама,
Галат хѳана ацукѳна чун.
Кул-кус авай мичѳи тама
Йѳф акѳудиз амуѳна чун.

Йѳф тир мичѳи, йѳфен кѳула
Жанавурри кѳачунвай кѳал.
Алид кѳунвай хали кѳула,
Алчударна винелай шал.

Пагѳ атѳана, хѳана кичѳе
Явашдаказ лагѳана заз:

- Ша гѳат хѳийин, дуст, чун рекѳе,
Хѳфин кѳвализ халини гваз.

- Гѳикѳ хѳѳида, я азиз, дуст,
Вилериз рехѳ таквазвайди.
Кам вегѳейла акѳаз тара,
Кул-кусри чин чухвазвайди?

- Вуч ийида? Кѳалур меслят
Завай ялиз жезмач хали.
Кѳуна кѳула за ам са сят,
Далу хѳанва михѳиз вили.

- Ѳхна кѳанда, мад вучда кѳван?
Малум жеда исятда югѳ.
Неда чна а баркаван
Аладариз кѳилерай бугѳ.

Югѳ хѳайила гѳатна рекѳе,
Халини гваз хтана чун.
Кѳар илигна, гѳатна хѳиле
Дидейрини гатана чун.

Ават хѳана гѳиляй хали,
Кѳуд патахѳди хѳана пад-пад.
Чугур зегѳмет фена вири,
Аквадалди халидин дад.

Т/ЕБ/И/А/Т Г/И/Ч/У/Ч/Е
В/А Ч/У/Н

АЛАМАТДИН КЪУШАР

Къиблединни РагъэкъечІдай патан Азияда алааматдинкъушар яшамыш жезва. Абуру чубарукар-саланганар я. И къушар квелди тафаватлу ятІа чидани? КъетІен мукаралди. Абуру чпин мукар цуькІуьндикай расзава. ЦуькІуьнни чпин икьи, алкІидай жуьрединди жезва. Ам къурайла кІеви жезва.

Мад са тажуб тереф. РагъэкъечІдай патан уьлкейра и чубарукрин мукаридай шурпаяр ийизва ва а шурпайриз «Чубарукрин мукар» лугъузва.

Чулав Нуьк/вер

Чулав нуьк/вер гзаф хийирлу къушар я. Абур чими уьлквейрай чи чкайриз мартдин вацра хкведа. Чпин шад макъамралди абур чаз чими йикъар мукъва жезвайди, гатфар алуькзавайди хабар гуда. Хкведайла абур ц/иргъер-ц/иргъер хъана хкведа. Чагъарихъ галаз санал цан цанвай ник/ера къекъведа, шар-пепе жагъурда.

Шарагар хуьзвай гъар са чулав нуьк/ере са йикъуз 8000 пепе тергзава. Гъар са нуьк/ере шарагдиз са сятда 21 сеферда т/уьн гузва, са юкъуз лагъайт/а 200-250 сеферда.

Чулав нуьк/вер са шумуд жуьре ава. Ц/акулрал жегъре ранг алайбуру чи кьиблепатан районра са вацра 20 тонндив агакъна циц/ер

пучзава. Абур са юкъуз юкъван гьисабдалди 75 километрдин мензилдиз лув гузва.

Кьиблепатан районда чулав нуьк/верери кьуьдни акъудзава.

Чулав нуьк/вер гзаф шад къушар я. Абур рик/ алаз макъамар яда. Абурун макъамрай хъипрен, шенп/идин, рак/арин ч/игъч/игърин ухшар къведа. Жегъил чулав нуьк/верери гагъ-гагъ кьилдин гафар, гъвеч/и-гъвеч/и келимаяр, предложениярни тикрардай дъушъшар жезва.

Чулав нуьк/верери, емишар дигмиш хъанвай ч/авуз, багълариз, уьзуьмлухриз зиянарни гуда, гъавилъйи и вахтунда абур кхундай серенжемарни кьабулиз жеда.

Чулав нуьк/вер гуьзердай са къад йис яшамши жезва.

Къариба хабарар

Цаварай суьрсетар

Гилани каш авай уьлквеяр ама лагъайла куьн тажуб жемир. Месе-ла, Африкадин континентда авай уь-лквеяр. Абуруз гъамиша гишинвал гъиссун адет хъанва. Къурагъ йисар хъайила, дяведин йисар хъайила каш халкъ патал лап мусибатдиз элкъвез-ва. Судан тІвар алай уькведа юкъван гъисабдалди 1-2 миллион кас гъами-шаллугъ гишила рекъидай къурхуви-лик ква. «Сергъят тийижир духтурар» тІвар алай тешкилатдин векилди лу-гъузвайвал, гъар начагъ хъайи пуд

аялдикай сад къутармишиз тежедай гъалдиз къвезва.

Алай вахтунда ООН-ди Судандин агъалийриз куьмек патал самолетрай пек-партал, тІуьн-хъунгадарункъейд-нава. А кар патал вацра 12 самолетди цава лув гуда, къибле патан Судандиз 10 агъзур тонн суьрсетар агакъарда. Суданда яргъал фейи гражданский дяве себеб яз вири рекъер хаталу хъан-ва. Гъавиляй самолетрай чарсуз суьр-сет агакъарун амайни-амачир са рехъ хъанва.

Расу Ч/АРАР, ЯРУ Ч/АРАР

Немсерин косметологри тестикъарзавайвал члулав, мичли кбилер авайбурухъ галаз гекъигайла расу-яру кбилерилай фад члар фида. Вучиз? Куъз лагъайтла расу-яру кбилел, адет яз, къудкъад агъзур члар жеда. Мичли-члулав кбилел лагъайтла вишни яхцлур агъзур. Члар физ хъайитла, а касдиз духтурдин патай тади куъмек чарасуз я. И гафарал шак гъизвайбурувай чпин кбилелай гъар йикъуз кIвахъзавай чларарин къадар тайин авуртлани жеда. Амма а кеспидал гъихътин инсан машгъул хъурай? Гъелелиг ахътин кас хъана лагъана тайин туш.

ЭЦЯ ГЪУНАР ПИЧЕ

- Я, Гъажи!
- Гъай!
- Гъай гъайдай фена!
- Кац даКардай фена!
- КицІ кацин гуьгъуьна!
- Бес вун куьн гуьгъуьна!
- Чураллай дана жкваш!
- Алат залай, гандалаш!
- Данадиз лаваш гана!
- Лагълагъчидиз лаш гана!

(гъа икІ кІамай къван давамариз
жеда, акъваз хъайиди кумукъда).

Я гада, гада, гадацІ хва,
Накъвар хъана са вацІ хва.
Къеженвай вилер аку,
Авахънавай нер аку.
Нубат тегъиз гъуьлезрал,
Йигай верчер хъуьрезва.
Ишезвайди тек сад я,
Ам зи хтул Мурад я.

Имуча - муча?

Чарчин афар, къене гъарфар,
Вилерин ем, герек туш чѣм.

Юкъуз ада къалурдач чин,
Хъуькъверал хал ала вичин.
Гъетер кѣватІна кутада дем,
Нур гуда, я рагъ туш, я шем.

Саймишдач лентерни кифер,
Чкѣай чѣрчѣл дамахда.
Багъишда чим, багъишда хъвер,
Дуьнья къада къужахда.

Рамкада тваз жеда шикил хъиз,
Бадида, куруна хешил хъиз.
Кагъраба ранг алай нямет я,
Цуькверин, чѣижерин зегъмет я.

Чан алат чѣул,
Кутадай фул.

МИСАЛАР

Хуьруьхъ галаз гъуьжет кьурди хуь-
руьвай жада.

Са гъиливай кап ягъиз жадач.

Лекърен пеше тӀветӀер кьун туш.

Гзаф чидаиди тӀимил рахада.

Гъар са макъамдал кьуьл къведач.

Къуншидин верч къаз хъиз аквада.

Мез сад, япар къвед, садра лагъ, къве-
дра яб акала.

Марф къвазвай юкъуз верчериз яд
гурбур гзаф жада.

Верчерин демекда кӀекре кӀевиз гъа-
райда.

ЧӀехи девени пар ядайла метӀерал
акъвазарда.

Сиверай сивериз фейи самуникай
гъвар жада.

КицӀ дуст хъайитӀани гъиле лаш
яхъ.

Дяведиз рехъ гайилани, меслятдиз
жигъир тур.

Кака чуьнуьхайда балкӀанни чуь-
нуьхда.

СОКОЛЕНОК

№3\2013

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:
Правительство Республики Дагестан

Журнал зарегистрирован Федеральной службой по надзору в сфере связи и массовых коммуникаций.

Регистр.номер ПИ.№ТУ5-0019 от 21 мая 2009г.

Издается с октября 1980 г.

Главный редактор
М. Ахмедов

Редколлегия
Х. Хаметова (редактор)
А. Кардаш
А. Исмаилов(зам.гл.редактора)
З. Кафланов
К. Акимов
Т. Зургалова (ответ. секретарь)

Худ. редактор З. Даганов
Тех. редактор Т. Лузина
Художник М. Муталибов
Художник обложки А. Качаев

Сдано в набор 5.02.2013 г.
Подписано в печать 04.05.2013 г.
Уч. изд.л. 4,88
Ус. печ.л. 2,79
Формат 60х84 1/8
Тираж 887 экз.
Заказ № 200

ГУП Республиканская газетно-
журнальная типография
г. Махачкала, пр, Петра I, 61

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколенок» и «Литературный Дагестан»
360725, г. Махачкала, ул. Горького, 6

Лезгинский язык
Индексы: на год- 63338, на полугодие - 73906.

